

Inž. Dragutin Jurko, Sekretarijat za poljoprivredu SRH, Zagreb,
Milan Macan, Privredna komora, Osijek

PREGLED PROIZVODNJE PŠENICE U SRH U 1964. GODINI

I. UVOD

U strukturi iskorištavanja površina u SR Hrvatskoj, pšenica je u proizvodnoj 1963/64. godini pokazala tendenciju daljnjeg povećanja površina.

Požete površine pod pšenicom u 1964. godini iznose 443.342 ha. U odnosu na prethodnu godinu povećanje iznosi 15.360 ha. Od toga društveni sektor bilježi povećanje za 10.982 ha. Pšenica zapravo prati rast društvenih površina, iako ne sasvim adekvatno, te ona i pored porasta, postepeno popravlja svoje mjesto u sistemu ratarenja, iako je na znatnom broju gospodarstava još uvijek zastupljena u suviše visokom postotku. Tako je na primjer na području kotara Osijek, u 1963/64. godini na društvenom sektoru bila zastupljena 44%, a u rasponu po kombinatima od 38 do 69%, dok u planu proizvodnje slavonskih dobara za 1965. god. njezina zastupljenost iznosi od 31 do 58%. I u ovakvoj strukturi ratarske proizvodnje neizbježno je često ponavljanje pšenice, kao i njen uzgoj na novoosvojenim i kupljenim površinama, koje u najviše slučajeva ne predstavljaju ni sređena ni sistematizirana zemljišta.

U proizvodnoj 1964. godini ostvareni su slijedeći rezultati:

(SRH)

Društveni sektor			Privatni sektor			Ukupno		
ha	tona	na ha	ha	tona	na ha	ha	tona	na ha
92.904	275.793	29,7	350.438	546.703	15,6	443.342	822.496	18,55

U odnosu na 1963. godinu, u ukupnoj proizvodnji SRH imamo smanjenje za 95.246 tona ili 10,4%, dok je hektarski urod niži za 2,9 mtc/ha odnosno 13,2%.

Stručna komisija za pšenicu Republičkog sekretarijata za poljoprivredu SRH u sastavu:

1. Inž. Dragutin Jurko, Republički sekretarijat za poljoprivredu SRH
2. Dr Josip Gotlin, Poljoprivredni fakultet u Zagrebu
3. Dr Josip Potočanac, Institut za oplemenjivanje i proizvodnju bilja u Zagrebu
4. Inž. Franjo Šatović, Republički centar za primjenu nauke u poljoprivredi u Zagrebu
5. Inž. Zvonko Mađarić, Poljoprivredni institut u Osijeku
6. Milan Macan, Savjet za poljoprivredu Privredne komore Osijek
7. Inž. Zvonko Kurbanović, Poljoprivredna služba IPK Osijek
8. Inž. Pavao Benašić, Poljoprivredna služba PIK Belje
9. Inž. Zvonko Bobetić, Poljoprivredna služba PIK Đakovo.

Komisija je na osnovu prikupljenih podataka s poljoprivrednih kombinata Slavonije izvršila analizu proizvodnje pšenice u 1963/64. godini.

Na tehničkoj obradi podataka sudjelovali su i slijedeći stručnjaci: inž. Vlado Šimundić, inž. Mirko Perutka, inž. Ivan Vičić, inž. Mirko Gagro, inž. Dušan Jagić i inž. Vlaho Miloslavić.

U ovom broju »Agronomskog glasnika« donosimo nekoliko prikaza koje su izradili pojedini stručnjaci članovi komisije kao i zaključke komisije.

Društveni sektor, usprkos navedenom povećanju površina pod pšenicom, imao je nižu proizvodnju za 21.648 tona ili 7,3%. Urod na ha niži je za 6,6 mtc ili 18,2%.

Privatni sektor zbog nižeg prinosa po ha od 2,3 mtc u 1964. godini ostvario je manju proizvodnju za 73.598 tona.

Međutim, u odnosu na planiranu proizvodnju za 1964. godinu podbačaj je još veći, što je vidljivo iz slijedeće tabele:

Sektor:	Plan sjetve i proizvodnje			Ostvareno			% od plana sjetve i proizvodnje		
	ha	q/ha	vago- na	ha	q/ha	vago- na	ha	q/ha	vago- na
društveni	90.000	40,0	36.000	92.904	29,7	27.579	103,2	74,2	76,5
privatni	346.000	19,0	66.024	350.438	15,6	54.670	101,2	82,1	82,7
ukupno:	436.000	23,4	102.024	443.342	18,6	82.249	101,7	79,5	80,6

Ukupna proizvodnja pšenice u SRH po kotarevima je slijedeća:

Tabela 1.

Kotar	Društ. gospodar.			Privatni sektor			Ukupna proizvod.		
	ha	vag.	na ha	ha	vag.	na ha	ha	vag.	na ha
1. Osijek	74.777	23.014	30,8	113.136	17.963	15,9	187.913	40.977	21,8
2. Bjelovar	9.387	2.471	26,3	88.009	16.209	18,4	97.396	18.680	19,1
3. Sisak	3.398	611	18,0	38.071	4.586	12,0	41.469	5.197	12,5
4. Pula	2.218	569	25,7	16.274	2.377	14,6	18.492	2.946	15,9
5. Varaždin	1.501	468	31,1	18.146	3.681	20,3	19.647	4.149	21,1
6. Zagreb	979	238	26,3	21.951	4.151	18,9	22.930	4.409	19,2
7. Split	537	167	31,1	21.623	1.874	8,7	22.160	2.041	9,2
8. Karlovac	107	22	20,3	32.726	3.780	11,5	32.833	3.802	11,6
9. Rijeka	—	—	—	502	5	9,9	502	5	9,9

Obzirom na ukupno učešće u proizvodnji pšenice, najvredniji rezultat je ostvaren na društvenim gospodarstvima kotara Osijek. Također treba ukazati na konstantno zaostajanje prinosa na društvenom sektoru Posavine, a oni se ove godine kreću od 16,64 q/ha (PK Kutina) do 25 mtc/ha (PPK Županja). Na ovom potezu društveni sektor ostvario je prinos od 23,3 q/ha na površini od 18.619 ha ili na 20% ukupnih površina društvenog sektora SRH-e.

Bez obzira na niz slabosti, koje prate ova još uvijek nerazvijena i nesređena gospodarstva, kao i propuste u tehnologiji, očito je da se problem vodnog režima mora brže i radikalnije rješavati.

Analizirajući proizvodnju pšenice u 1964. godini u odnosu na 1963. godinu, uočava se, da je samo na 4% površina društvenog sektora ostvarena jednaka ili nešto veća proizvodnja u ovoj godini, dok je na privatnom sektoru samo na 9,8% jednak ili nešto bolji prinos, što je vidljivo iz slijedeće tabele:

Tabela 2.

Kotar	Društveni sektor			Index	Privatni sektor			Index
	1963. q/ha	1964. q/ha	razlika + —	1964/ 1963	1963. q/ha	1964. q/ha	razlika + —	1964/ 1963
Osijek	37,8	30,8	— 7,0	82	19,6	15,9	—3,7	81
Bjelovar	31,5	26,3	— 5,2	83	19,7	18,4	—1,3	93
Sisak	31,0	18,0	—13,0	58	15,7	12,0	—3,7	76
Pula	21,0	25,7	+ 4,7	122	9,0	14,6	+6,5	162
Varaždin	30,1	31,1	+ 1,0	103	20,3	20,3	—	100
Zagreb	27,7	26,3	— 1,4	95	21,5	18,9	—2,6	87
Split	32,1	31,1	— 1,0	97	9,2	8,7	—0,5	94
Karlovac	21,0	20,3	— 0,7	97	13,9	11,5	—2,4	82
Rijeka	18,5	—	—	—	10,6	9,9	—0,7	93
Prosijek	36,3	29,7	— 6,6	82	17,9	15,6	—2,3	87

Kao što se vidi, najveći podbačaj imamo na društvenom sektoru kotara Sisak. Štetna prekomjernost oborina došla je na neuređenim zemljištima posebno do izražaja, te je pored niskog kvaliteta pšenice (što je i inače opća karakteristika čitavog žitorodnog rajona) uz reduciranje broja biljaka, rezultirala vanredno niskim prinosom.

Veće smanjenje proizvodnje imala su i gospodarstva osječkog kotara. Pretežni dio kombinata ovog područja imao je kurs i čvrstu orijentaciju na ostvarenje visoke proizvodnje.

Slijedeća tabela ilustrira nam visinu podbačaja na kombinatima osječkog kotara u odnosu na planiranu, kao i ostvarenu proizvodnju u posljednje dvije godine.

Tabela 3.

Gospodarstvo	1963.				1964.	
	ostvareno		planirano		ostvareno	
	ha	prinos q/ha	ha	prinos q/ha	bez OZ-a q/ha	sa OZ-om q/ha
Gospodar. I	9.201	40,0	9.934	52,0	31,1	40,2
„ II	5.772	45,7	8.031	53,0	35,6	48,55
„ III	3.066	37,2	3.227	48,0	32,63	34,80
„ IV	4.162	40,7	4.853	52,0	33,18	34,37
„ V	4.841	37,3	7.260	45,0	30,77	34,10
„ VI	4.585	39,8	4.902	42,0	23,92	25,52
„ VII	2.100	30,0	2.120	35,0	18,25	25,00
„ VIII	2.798	32,7	3.633	45,0	25,15	26,39
„ IX	3.267	35,4	4.273	45,0	28,2	29,37
„ X	1.550	36,0	3.238	42,0	29,90	30,29
„ XI	—	—	250	50,0	37,20	37,20
„ XII	—	—	2.181	40,0	23,40	30,00
„ XIII	3.827	42,1	6.692	45,0	32,00	32,55

Registracija podbačaja prinosa u odnosu na planiranu proizvodnju sama za sebe ne bi ništa govorila, ukoliko se ne bi sagledali osnovni uzroci koji su u ovogodišnjoj proizvodnji imali odlučujući utjecaj na pad prinosa. Zbog toga se prišlo analizi odgovarajućih površina na jednom dijelu Kombinata. Težilo se tome, da površine, koje su uzete u razmatranje, budu dovoljno reprezentativne za donošenje zaključaka. Razmatrana je proizvodna situacija i rezultati na 24.700 ha pod pšenicom na kombinatima »Osijek«, »Belje«, Đakovo, Valpovo, Vukovar i Virovitica. Na analiziranim površinama nije bilo šteta od tuče, izuzev manjih odstupanja na površinama IPK Osijek.

Što se tiče proizvodnje na privatnom sektoru, ostvarena je uspješnija proizvodnja u zapadnim područjima. Veće smanjenje uroda po hektaru imali su u odnosu na prethodnu godinu privatni proizvođači istočnog rajona.

Zastupljenost domaćih niskorodnih sorata još je uvijek velika. Od ukupnih površina pod pšenicom na privatnom sektoru sijano je u 1964. godini domaćim sortama 99.574 ha ili 28%, te je ostvaren prinos od 11,2 mtc/ha prema 17,3 mtc/ha ostvarenih na privatnom sektoru s visokorodnim sortama.

Zastupljenost sorata na privatnom sektoru po kotarevima je slijedeća:

K o t a r	Visokorodne sorte		Domaće sorte	
	%	prinos	%	prinos
Bjelovar	79	19,8	21	18,4
Karlovac	63	12,7	37	11,5
Osijek	84	16,7	16	15,9
Pula	26	18,4	74	14,6
Rijeka	—	—	100	9,9
Sisak	78	12,9	22	12,0
Split	6	16,3	94	8,7
Varaždin	79	21,6	21	20,3
Zagreb	78	20,5	22	18,9

Iako je neosporno, da za sada nemamo dovoljno širok sortiment visokorodnih sorata za potpuno pokrivanje različitih uvjeta svih proizvodnih rajona, može se sa sigurnošću reći, da u mnogim područjima nisu korišteni postojeći proizvodno-ekonomski uvjeti za uzgoj visokorodnih pšenica postojećeg sortimenta, te je navedena zastupljenost domaćih sorata u mnogim područjima sasvim neopravdana.

Uvodno je konstatirano da je na društvenom sektoru SRH 1964. godine ostvaren prosječni prinos od 29,7 mtc/ha zrna slabog kvaliteta s prosječnom hektolitarskom težinom oko 70 kg.

Već prvi izvještaji o žetvi govorili su o relativno niskim prinosima slabog kvaliteta. Iako ukupni prinos nije mnogo niži od prosjeka ostvarivanog u posljednje 3—4 godine, njegov je kvalitet toliko opao, da je oštetiо ne samo proizvođače, nego i prerađivačku industriju — mlinarsku i pekarsku.

Ova hektolitarska težina od 70 kg ne govori samo da je brašno slabijeg kvaliteta za preradu, nego i to, da će ga biti za toliko manje, za koliko je hektolitarska težina niža od normalne, a koja se inače u Slavoniji kreće oko 78—80 kg.

Da bi se utvrdili razlozi pada proizvodnje pšenice i sniženje njenog kvaliteta u ovoj godini, potrebno je prema tome tražiti uzroke u svim onim pojavama, koje su pridonijele da je došlo do pada u prvom redu hektolitarske težine, kao indikatora visokih prinosa. Nema, naime, rekordnih prinosa bez visoke hektolitarske težine, jer je ustanovljeno da za svaki kg sniženja hektolitarske težine prinos pada za oko 4,5%.

Razlozi, koji su mogli uzrokovati sniženje prinosa i kvaliteta raznovrsni su. Oni se mogu svrstati u slijedeće grupe:

1. agrotehnički uvjeti, koji su definirani predusjevom, pripremom zemljišta za sjetvu, rokovima sjetve i njegom usjeva;
2. organizacija prehrane usjeva od sjetve do kraja vegetacije;
3. specifična reakcija sorata na vanjske uvjete u 1964. godini;
4. utjecaj bolesti na prinos pšenice;
5. klimatski uvjeti i njihov utjecaj na izvršenje pojedinih radova na pšeničnim poljima, kao i neposredan klimatski utjecaj na razvoj biljke.

Svaka od ovih pet grupa faktora mogla je pridonijeti razvoju usjeva i formiranju prinosa, ovisno o intenzitetu u kojem su se oni javljali tokom proizvodnog procesa — odnosno vegetacije.

Organizacija	Ukupna količina usjeva u kg/ha			Ukupna količina pšenice u kg/ha		
	N	P	K	N	P	K
PK Vrbovar	140,0	120,0	131,0	71,9	12,18	11,83
PK Pod Slatina	101,0	122,10	140,0			
PK Đakovo	91,0	149,0	143,0	20,0	10,0	10,0
PK Vukovo	100,0	121,0	171,0	86,71	22,96	22,2
PK Virovitica	84,8	172,8	166,2	48,0	26,6	18,0
PK Ostjak	133,0	188,0	180,0	62,03	21,83	11,10
PK Beže	104,2	171,4	127,8	62	22	22

Ukupna količina svih usjeva kretala se od 420—700 kg/ha, odnosno prinosi su bili od 91 do 140 kg/ha čistog N usjeva. Potrebno je posebno istaći da je gotovo kod svih kombinacija u sjetvenoj pripremi i kod sjetve date u priručniku pšenice. S obzirom da su relativno velike količine N usjeva u sjetvenoj pripremi i da se nepovoljno odrazilo na povećanje bujnosti usjeva, prvenstveno onih koji su zasijani u prvom rokovima sjetve. Kako su i klimatske prilike u toku jeseni bile vrlo povoljne, usjevi su se u prvom roku vama sjetve kod intenzivne gnojbe jako razvili, a u pojedinim slučajevima moglo se opaziti i poljaganje.

Relativno velike količine upotrijebljenih N hraniva u osnovnoj pripremi i u usjetvanoj pripremi su primjenom cijanamida, naročito na onim površinama gdje je zasijana pšenica iz pšenice. No, bez obzira na predusjev, treba istaći da je količina od 40—70 kg N na ha primijenjena u predsjetvenom periodu za rane robove sjetve pšenice znatno previsoka i da bi trebalo izvršiti korekciju za rano sjetvu u korist kasnije primjene većih količina N u prihranjivanju.